
Idäntalouksien katsauksia

Review of Economies in Transition 1 • 1993

SUOMEN PANKKI • BANK OF FINLAND

Siirtymätalouksien tutkimuslaitos • Institute for Economies in Transition • BOFIT

ISSN 1235-7405

Uudelleenjulkaistu pdf-muodossa 2014

Suomen Pankki
Siirtymätalouksien tutkimuslaitos (BOFIT)

PL 160

00101 Helsinki

Puh: (09) 183 2268

Faksi: (09) 183 2294

bofit@bof.fi

www.bof.fi/bofit

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

Tuula Ryttilä

Venäjän keskeiset taloustapahtumat loka-joulukuussa 1992

Pitkin syksyä jatkunut poliittinen valtataistelu kärjistyi hallitusmuutoksiin

Vuoden 1992 viimeistä neljänneistä leimasi Venäjällä **poliittinen valtataistelu**, joka oli samalla myös taistelua talousuudistuksen kohtalosta. Hallitus pyrki pääministeri **Gaidarin** johdolla toteuttamaan radikaalia talousuudistusta opposition äänten voimistuessa. Presidentti **Jeltsin** pysyi hallituksensa takana, mutta oli Gaidaria valmiimpi kompromisseihin. Joulukuussa kokoontunut seitsemäs kansanedustajien kongressi ei enää antanut luottamustaan pääministeri Gaidarille, vaan Jeltsin joutui nimittämään uuden pääministerin.

Venäjän poliittinen kenttä on karkeasti jakautunut kolmeen blokkiin. **Liberaalit** haluavat jatkaa nopeaa talousuudistusta ja tukevat Gaidarin hallituksen aloittamaa radikaalia uudistuslinjaa, shokkiterapiaa. **Keskustalainen Kansalaisliitto** ajaa sota- ja suurteollisuuden etuja ja kannattaa hitaampaa, sosiaalisia näkökulmia huomioivaa talousuudistusta, IVY-maiden tiiviimpää yhteistyötä ja passiivisempaa politiikkaa lännen suuntaan. Kolmannen ryhmittymän muodostavat **konservatiivit ja kansallismieliset**, jotka haluavat palata keskusjohtoiseen systeemiin.¹

Opposition lisääntyvä vastustus ajoi presidentti Jeltsinin etsimään tukea Kansalaisliitolta. Kesäkuussa 1992 kolmen keskustalaisen puolueen yhteenliittymänä perustettu Kansalaisliitto on nopeasti kasvattanut valtaansa. Liittoa johtaa Gorbatshovin entinen neuvonantaja Arkadi **Volski**. Kansalaisliitto on vaatinut talousuudistuksen hidastamista ja suuryritysten luototusta. Hallituksen ja Kansalaisliiton näkemykset yksityistämisen tavasta eroavat myös toisistaan. Hallitus kannattaa massayksityistämistä, kun taas Kansalaisliiton mielestä yritykset pitäisi myydä suoraan yritysten johtajille ja työntekijöille. Kansalaisliiton vaatimukset ovat sopineet hyvin yhteen Venäjän Keskuspankin pääjohtajan Viktor **Geraschenkon** harjoittaman kevyen luottopoliitiikan kanssa. Presidentti Jeltsin ilmoitti loka-kuussa parlamentissa, että Kansalaisliiton näkemyksiä huomioitaisiin enemmän hallituksen talouspolitiikassa. Kansalaisliitto on etenkin kiinnostunut oman poliittisen valtansa kasvattamisesta ja vaati jatkuvasti lisää paikkoja maan hallituksessa.²

Hallituksen ja parlamentin välinen kädenvääntö voimistui syksyllä. Täysvaltainen parlamentti, kansanedustajien kongressi kokoontuu vain kahdesti vuodessa ja väliaikoina istuu suppeampi parlamentti, korkein neuvosto. Tärkeää

¹ RFE/RL Research Report 1/93

² RFE/RL Research Report 48/92

roolia pyrkimyksissä vähentää hallituksen valtaa on näytellyt konservatiivienemistöisen korkeimman neuvoston puhemies Ruslan **Hasbulatov**. Hasbulatov on vaatinut toistuvasti presidentin valtaoikeuksien vähentämistä ja mm. parlamenttia peruuttamaan päätöksen, jonka mukaan presidentti voi nimittää hallituksen ilman parlamentin suostumusta. Hasbulatov on havitellut itselleen pääministerin paikkaa. Lokakuussa Jeltsin lakkautti 5000 miehen vahvuisen parlamentin kaartin ja kielsi kansallismielisten ja kommunististen ryhmittymien perustaman **Kansallisen pelastuksen rintaman** toiminnan. Rintaman tavoitteena on syrjäyttää presidentti ja maan uudistusmielinen hallitus. Näillä toimenpiteillä presidentti pyrki osoittamaan ennen kansanedustajain kongressin kokoontumista, että hän on uudistuspolitiikan takana.³

Venäjän viides kansanedustajien kongressi myönsi marraskuussa 1991 presidentti Jeltsinille vuodeksi **lisävaltuuksia** radikaalin talousuudistuksen läpiviemiseksi. Lisävaltuuksiin kuuluivat mm. presidentin oikeus kieltää vaalit ja kansanäänestykset ennen 1.12.1992, perustaa uusia toimeenpanevia elimiä ja lakkauttaa vanhoja, rajoittaa keskustelua parlamentissa ja kumota talousuudistuksen kanssa ristiriidassa olevat lait. Jeltsin halusi säilyttää itsellään nämä lisävaltuudet, joiden oli määrä raueta kansanedustajien kongressin joulukuuisessa kokouksessa. Jeltsin yritti lokakuussa siirtää kongressin kokousta joulukuusta 1992 seuraavaan kevääseen peläten hallituksen yhteenottoa pääasiassa konservatiiveista ja kommunisteista koostuvan 1000-jäsenisen kongressin kanssa. Ehdotusta ei kuitenkaan hyväksytty korkeimmassa neuvostossa.

Marraskuun lopulla presidentti suostui myönnytyksiin keskustaoppositiolle vahvistaakseen asemiaan ennen kansanedustajien kongressin kokousta: tiedotus- ja varapääministeri Mihail **Poltoranin** erosi ja Jeltsin lakkautti Gennadi **Burbulin** hallussa olleen valtiosihteerin viran. Burbulis tosin nimitettiin välittömästi presidentin neuvonantajaryhmän päälliköksi. Jeltsin hylkäsi kuitenkin Kansalaisliiton esittämän vaihtoehdoisen ministerilistan ja antoi tukensa Gaidarin hallitukselle.⁴ Jo aiemmin lokakuussa Jeltsin oli hakenut poliittista tukea Venäjän tasavaltujen ja autonomisten alueiden päämiehiltä perustaessaan heidän kanssaan ns. **presidentin neuvoston**. Neuvoston tarkoituksena oli varmistaa Venäjän yhtenäisyys mutta myös hallituksen vallassapysyminen. Neuvoston vetoamus kansanedustajien kongressin siirtämisestä kuitenkin hylättiin korkeimmassa neuvostossa.⁵

Kansanedustajien kongressin kokoontuessa 1. joulukuuta Jeltsin ja Kansalaisliitto olivat ajautuneet ristiriitoihin Kansalaisliiton pettyessä vähäisiin hallitusmuutoksiin. Myös valtataistelu parlamentin ja hallituksen välillä jatkui. Pääministeri Gaidar puolusti tiukasti hallituksen radikaalia uudistuspolitiikkaa. Suurin osa Kansalaisliiton jäsenistä yhtyi kovan linjan konservatiiveihin ja Gaidarin uudelleennimitys pääministeriksi hylättiin. Presidentti ja kongressi ajautuivat vakaviin ristiriitoihin ja Jeltsin vetosi suoraan Venäjän kansaan kansanäänestyksen järjestämiseksi maan poliittisesta suunnasta ja perustuslaista. Perustuslakituomioistuimen presidentti Valeri **Zorkin** välitti presidentin ja kongressin puhemies Ruslan Hasbulatovin välistä kiistaa.

---

³ Financial Times 28.10.1992

⁴ Helsingin Sanomat 29.10.1992

⁵ Rossiiskaja Gazeta 16.10.1992

Lopputuloksena oli **kompromissiratkaisu**, jolla päätökset siirrettiin huhtikuuhun. Kongressin tulokset jäivät henkilövaihdoksiin. Kansanedustajien kongressi päättyi 14. joulukuuta uuden pääministerin valintaan. Presidentti nimitti pääministeriksi kongressin valitsemalta kolmen ehdokkaan listalta aiemmin energiasektorista vastanneen varapääministerin Viktor **Tshernomyrdinin**. Presidentti olisi voinut pidentää Gaidarin kautta ainakin huhtikuun kongressiin asti. Tshernomyrdinin valinta oli Kansalaisliiton voitto ja hänellä on myös vanhoillisten tuki. Tshernomyrdinin myötä uudistusvauhdin odotetaan hidastuvan ja luototuksen teollisuudelle lisääntyvän.

Kongressi päätti **järjestää 11.4.1993 kansanäänestyksen** uuden perustuslain päälinjoista. Parlamentti valmistelee kansanäänestystä yhteistyössä presidentin ja perustuslakituomioistuimen kanssa.⁶ Käytännön päätöksistä saatiin aikaan vain maanomistusta koskeva muutosartikla perustuslakiin. Kansanedustajien kongressi kokoontuu seuraavan kerran huhtikuussa 1993, ja silloin päätetään presidentin valtaoikeuksista.

Venäjän talousuudistus on pitkälti henkilöitynyt Gaidariin. Hänen syrjäyttämensä jälkeen on hyvin todennäköistä, että talousuudistusten läpivientiä hidastetaan ja pehmennetään. Kuitenkin monet Gaidarin hallituksen uudistusmieliset ministerit jatkavat, mm. opposition paljon parhaana ulkoministeri Andrei **Kozyrev** ja lisäksi radikaalia uudistusjoukkoa vahvistaa rahapolitiikasta vastaava varapääministeri Boris **Fjodorov**. Gaidarin lähdön lisäksi uudistusmielisten ainoat tappiot olivat ulkomaantalousministeri Petr **Avenin** ero sekä kongressia edeltäneet Poltoraninin ja Burbuliksen erot. Vähäiset tulokset kuvaavat kongressin arvaamatonta luonnetta – suurin osa ajasta kuluu politikointiin. Lisäksi Kansalaisliitto on hyvin heterogeeninen ryhmittymä, eikä se ole pystynyt luomaan yhtenäistä oppositiopolitiikkaa.

Yleinen talouskehitys laskeva

Poliittisen kentän voimavaihtelut heijastuvat myös Venäjän taloudessa. Kevään aikana hidastumassa ollut **inflaatio kiihtyi** taas vuoden kahdella viimeisellä neljänneksellä teollisuuspiirien saadessa lisää valtaa. **Valtion budjettivaje kasvoi**, kun keskuspankki jousti hallituksen ajamasta tiukasta raha- ja luottopolitiikasta. Teollisuudelle myönnettiin ruplamääräisiä luottoja lähinnä yritysten välisen velan ja maksuvaikkeuksien hoitamiseen. Keskuspankin pääjohtajan Viktor Geraschenkon mukaan inflaatio on kuitenkin heikentänyt huomattavasti keskuspankin myöntämien lainojen tehoa. Geraschenko totesi, että **yritysten välinen velka** oli marraskuussa nimellisesti samalla tasolla kuin elokuussa, jolloin keskuspankki perusti clearingtilejä yritysten velkavyyhdyntien selvittämiseksi. Yritysten välisen velan suuruudesta liikkuu erilaisia arvioita. Geraschenkon mukaan niitä oli marraskuussa 3 000 miljardia ruplaa, tosin inflaatio pienentää velan reaaliarvoa.⁷

Syyskuinen energian hintojen kaksinkertaistaminen kasvatti inflaatiota. Tuottajille maksettava viljanhinnan korotus lisäsi budjetin menoja entisestään. Sillä

⁶ Izvestija 14.12.1992

⁷ Reuter 4.12.1992

pyrittiin kompensoimaan viljantuottajille mm. öljynhintojen nousua. Syksyllä hyväksyttiin lait valtioneläkkeiden ja minipalkkojen korottamisesta.

Öljyntuotannon vaikeuksien vuoksi budjetin tulopuoli pieneni ja kasvatti vajetta. Lokakuun alussa budjettivaje oli joidenkin tietojen mukaan 715 miljardia ruplaa, mikä vastaa kymmentä prosenttia bruttokansantuotteesta.⁸ Budjettivajeen suuruudesta on hyvin erilaisia arvioita. Toisten tietojen mukaan se olisi jopa 20 prosenttia BKT:sta.

Edellä esitetyistä syistä kuukausittainen inflaatiovauhti nousi loppuvuonna yli 30 prosenttiin.⁹ Koko vuoden inflaatio oli joulukuusta joulukuuhun 2600 prosenttia. Samaan aikaan palkkatulot "vain" 12-kertaistuivat, joten reaali-palkat laskivat tuntuvasti.¹⁰ Voimakkaimmin reaali-palkat laskivat tammi-helmikuussa hintojen vapautuksen jälkeen, minkä jälkeen lasku tasaantui.¹¹

Tuotantoluvut olivat lähes kauttaaltaan alenevia. Alustavien tietojen mukaan kokonaistuotanto laski viime vuonna 22 prosenttia. Tuotannon lasku kiihtyi vuoden loppua kohti. Teollisuustuotanto laski vuonna 1992 18.8 prosenttia vuoden 1991 tasoon verrattuna.¹² Tärkeistä yksittäisistä tuotannonaloista **öljyn tuotanto** oli vuonna 1992 runsaat 380 miljoonaa tonnia, mikä on lähes 15 prosenttia vähemmän kuin vuonna 1991. Sen sijaan kaasun tuotanto säilyi energiaministeriön mukaan lähes ennallaan.¹³ Kokonaistuotannon laskun syitä ovat yritysten mukaan olleet hintojen vapauttamisesta seurannut tuotantopanosten kallistuminen, raaka-ainepula, yritysten rahoitusvaikeudet ja heikko kysyntä.¹⁴

Investoinnit ovat vähentyneet jyrkästi kaikilla tuotannon aloilla. Valtion investoinnit, jotka ovat 37 prosenttia kaikista investoinneista, pienenevät viime vuonna 48 prosenttia. Yritysten tekemät investoinnit laskivat 43 prosenttia yritysten käyttäessä varansa tarvittaviin kulutustavaroihin. Investointien odotetaan edelleen laskevan vuonna 1993.¹⁵ Investointien lasku on ollut niin voimakasta, että enää ei pystytä ylläpitämään jo olemassa olevaa kapasiteettia. **Teollisuuden tuotantokapasiteetti aleni** tammi-syyskuussa lähes kahdeksan prosenttia.¹⁶

Tuotannon lasku on johtanut työpaikkojen vähentymiseen. **Työttömien ja työtä etsivien** määrä on huomattavasti lisääntynyt vuonna 1992. Venäjän työvoima on noin 80 miljoonaa henkeä, joista työttömiä tilastojen mukaan oli vain 0,5 prosenttia. Todellinen työttömyys lienee tätä suurempi, ja se on näiden arvioiden mukaan noin kaksi prosenttia. Yritysten raaka-ainepulan ja rahoitus-

---

⁸ Delavoi Mir 5.1.1993

⁹ Financial Times 18.1.1993

¹⁰ Tilastointianjakso joulukuusta joulukuuhun saattaa antaa reaali-palkkojen osalta hieman harhaisen kuvan, sillä syksyllä 1991 reaali-palkat nousivat.

¹¹ Rossiiskaja Gazeta 16.1.1993

¹² Rossiiskaja Gazeta 3.2.1993

¹³ Izvestija 18.1.1993

¹⁴ RFE/RL Research Report 4/93

¹⁵ Delavoi Mir 5.1.1993

¹⁶ Kommersant 1/93

vaikkeuksien vuoksi on yleisesti siirrytty tekemään lyhennettyä työviikkoa. Vuonna 1993 työttömyyden odotetaan voimakkaasti kasvavan, etenkin jos hallituksen tammikuussa 1993 julkaiseman kriisiohjelman mukaisesti tuottamattomien työpaikkojen tuki lopetetaan. Työttömyyden ennustettiin nousevan jo vuonna 1992 noin 5–6 miljoonaan henkeen, mutta nämä ennusteet eivät ole toteutuneet.

Yksityistäminen etenee

Yksityistäminen Venäjällä etenee, vaikka hallituksen määrittelemät aikataulut ovatkin monelta osin osoittautuneet epärealistisiksi. Varsinkin teollisuusomaisuuden yksityistäminen on toteutunut hallituksen suunnitelmaa verkkaammin. Vain 4 prosenttia teollisuusyrityksistä oli yksityistetty vuoden kolmen ensimmäisen neljänneksen aikana. Vuoden viimeisellä neljänneksellä yksityistäminen kuitenkin kiihtyi. Syyskuun loppuun mennessä yhteensä 24 000 yritystä oli yksityistetty, kun vastaava luku kolme kuukautta aiemmin oli vain 3700.¹⁷ Tammikuun alun tilastojen mukaan yksityistettyjä yrityksiä olisi jo runsaat 40 000. Kymmenen tuhannen ruplan arvoisia yksityistämissekkejä oli silloin jaettu 120 miljoonaa. Sekkejä lasketaan yhteensä liikkeelle 150 miljoonaa kappaletta.¹⁸

Yksityistämissekkejä on voitu käyttää alkuperäiseen tarkoitukseensa eli suoraan investointeihin vasta joulukuusta alkaen, jolloin aloitettiin yritysten yksityistäminen sekkihuutokaupoilla. Siihen asti sekkejä käytettiin ylimääräisen rahan tavoin ja ne lisäsivät näin inflaatiopaineita. Valtionomaisuuskomitea on myöntänyt virheensä tässä suhteessa ja todennut, että sekkien pitkittynyt käyttämättömyys muuttaa myös niillä tavoiteltua yksityistämisen "massaluonnetta". Mitä pitempään sekkit ovat yksityisillä henkilöillä, sitä helpompi suurten organisaatioiden on ostaa niitä itselleen.¹⁹

Vuonna 1992 yksityistettiin lähinnä **pieniä ja keskisuuria** yrityksiä. Tarkoituksena on ollut luoda pohjaa tulevalle massayksityistämiselle. Suurin osa yksityistetyistä yrityksistä on ollut aikaisemmin kuntien omaisuutta ja vain runsas kymmenes yrityksistä on kuulunut valtiolle. Marraskuussa sovitun ohjelman mukaan vuonna 1993 on tarkoitus yksityistää etenkin suuryrityksiä kaikilta elinkeinoelämän alueilta. Vuodeksi 1993 suunnitellun yksityistämisen arvo on 1 500 miljardia ruplaa.²⁰

Venäjällä hyväksyttiin vuoden viimeisen neljänneksen aikana uutta lainsäädäntöä, joka nopeuttaa suunnitelmatalouden purkamista ja yksityistämistä. Marraskuun lopussa Venäjän **parlamentti hyväksyi konkurssilain**, jonka puuttumista on pidetty keskeisenä esteenä markkinatalouteen siirryttäessä. Lain mukaan maaliskuun 1993 alusta ylivelkaantunut yritys voidaan tuomioistuimen päätöksellä saattaa selvitystilaan. Uusi konkurssilaki sallii siten valtion budjettiva-

¹⁷ Rossiiskaja Gazeta 4.11.1992

¹⁸ SWB 5.1.1993

¹⁹ RFE/RL Research Report 2/93

²⁰ Izvestija 30.11.1992

roilla rahoitettujen tehottomien ja velkaantuneiden yritysten lakkauttamisen.²¹ Presidentin lokakuussa antaman asetuksen mukaan valtion jakamia yksityistämissekkejä voidaan käyttää myös asuntojen ja maan ostoon.

Marraskuun lopulla presidentti Jeltsin allekirjoitti asetuksen, jonka mukaan valtio säilyttää tietyillä tuotannon aloilla osakkeista itsellään kolmen vuoden ajan. Tällaisia aloja ovat mm. energiantuotanto ja sotatarviketeollisuus.²² Presidentti allekirjoitti myös asetuksen kiinnostavan **öljyteollisuuden yksityistämisestä**. Öljyteollisuuden yrityksistä muodostetaan osakeyhtiöitä, joiden ulkomainen omistus rajoitetaan 15 prosenttiin yhtiön osakkeista ja työntekijöiden omistus ei-äänioikeutettuihin osakkeisiin. Näin ollen valtio säilyttää määräysvaltansa keskeisessä öljyteollisuudessa. Asetuksessa päätettiin myös perustaa valtion omistuksesta vastaava Rosneft-yhtymä.²³

Keskuspankin rahapolitiikka kevyttä – ruplan arvo laskussa

Marraskuun alussa Venäjän parlamentti viimein nimitti heinäkuusta vt. pääjohtajana toimineen Viktor **Geraschenkon** maan **keskuspankin pääjohtajaksi**. Jeltsin allekirjoitti 16.11. asetuksen, jolla Geraschenkosta tuli myös Venäjän hallituksen jäsen.²⁴ Asetuksen on sanottu olevan on ristiriidassa Venäjän pankkilainsäädännön kanssa, jonka mukaan Keskuspankkia valvoo maan parlamentti. Päätös nähtiinkin hallituksen yrityksenä kontrolloida keskuspankkia. Konservatiivien hallitsema parlamentti ja Geraschenko ovat jatkuvasti suosineet kevyempää rahaa ja suuryritysten luototuspolitiikkaa kuin hallitus. Vielä marraskuun lopulla Keskuspankki suunnitteli alentavansa liikepankkien yrityksiltä velottamaa 80 prosentin korkoa, vaikkakin reaalikorko yli 2000 prosentin vuosi-inflaatiolla on huomattavasti negatiivinen.

Heinäkuun alussa Venäjän Keskuspankki laski ruplan kellumaan ja alustavan suunnitelman vastaisesti ruplan kurssia ei ole vielä kiinnitetty. Rupla noteerataan Moskovan valuuttapörssissä tiistaisin ja torstaisin. **Ruplan kurssi on heikentynyt** jatkuvasti pitkin syksyä. Syyskuun lopulla ruplan arvo romahti 241 ruplaan dollarilta ja jatkoi laskuaan saavuttaen marraskuussa pohjalukeman 450 ruplaa dollarilta. Joulukuussa lasku katkesi ja ruplan arvo hieman vahvistui. Ruplan heikko arvo johtuu kevyestä rahapolitiikasta ja konkurssikypsien valtionyritysten tukemisesta. Joulukuussa Keskuspankki toteutti yli 1 000 miljardin ruplan luottoemission keskeisille teollisuuden aloille, mikä on johtanut ruplan arvon voimakkaaseen laskuun ja inflaation kiihtymiseen vuoden 1993 alussa.

---

²¹ Delavoi Mir 13.1.1993

²² Izvestija 17.11.1992

²³ Financial Times 1.12.1992

²⁴ Tshernomyrdinin hallituksen jäsen Geraschenko ei enää ole.

Ulkomaankaupan supistuminen jatkuu

Venäjän **ulkomaankauppatilastot** eivät ole kovin luotettavia. Venäjän ulkomaan-talousministeriö ja tilastokomitea ovat julkaisseet täysin erilaisia ulkomaan-kauppalukuja vuoden 1992 yhdeksältä ensimmäiseltä kuukaudelta. Ulkomaan-talousministeriön mukaan tilastokomitea on luvuissaan huomionnut vain valtiollisten ulkomaankauppaa harjoittavien yritysten kaupan.²⁵ Nykyisin huomattava osa tuonnista ja viennistä tapahtuu muiden kuin valtion yritysten kautta. Aikaisemmin nämä luvut eivät ole näkyneet virallisissa tilastoissa. Esim. kaikkea öljyn on vientiä ei ole tilastoitu. Näin ollen vuoden 1992 tilastot eivät välttämättä ole vertailukelpoisia aiempien tilastojen kanssa.

Valtion tilastokomitean mukaan **ulkomaankauppa pieneni runsaat 20 prosenttia** vuonna 1992 edelliseen vuoteen verrattuna. Ulkomaisilla valuutoilla käydyn tavaravaihdon suuruus oli 72.4 miljardia dollaria.²⁶ **Vienti** laski 27 ja **tuonti** 19 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Kuitenkin viljan tuonti lisääntyi huomattavasti ja oli lähes 40 prosenttia suurempi kuin vuonna 1991. Kauppakumppaneista entisten Sev-maiden osuus pieneni huomattavasti.²⁷ Energiaministeriön mukaan **öljyn vienti** olisi viime vuonna kasvanut 66 miljoonaan tonniin, mikä on 22 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Kyse lienee kuitenkin vain tilastointimuutoksesta. Aiemmasta poiketen nykyisin tilastoidaan myös yritysten suora vienti ulkomaille. Öljyntuottajat ovat itse saaneet myydä kymmeneksen tuotannostaan ulkomaille.²⁸

Venäjän korkein neuvosto hyväksyi 9. lokakuuta **valuuttalain**, jonka mukaan Venäjän Keskuspankki on keskeisin valuuttoja säätelevä viranomainen. Keskuspankki määrää mm. ulkomaanvaluuttojen kotiuttamisesta ja käyttörajoista Venäjällä. Valtion valuuttavarannon muodostamisesta ja viennistä saatujen valuuttojen myynnistä määrää presidentti.²⁹ Nykyisen käytännön mukaan viejäyritysten tulee myydä 30 prosenttia valuuttatuloistaan Venäjän Keskuspankille ja 20 prosenttia valuuttapörssien kautta markkinoille. Loput 50 prosenttia valuuttatuloistaan yritykset voivat käyttää itse. Keskustelua on myös käyty ulkomaanvaluuttojen käyttökiellosta Venäjän sisäisessä kaupankäynnissä. Mm. kansanedustajien kongressissa haluttiin kieltää tällainen valuuttojen käyttö. Venäjän presidentin lokakuun asetuksen mukaan venäläiskaupat voivat kuitenkin myydä tuontitavaroita ulkomaanvaluutoilla.

Ulkomaisten pankkien toiminta Venäjällä sallittiin. Keskuspankki myöntää toimiluvat ulkomaisille pankeille. Marraskuun lopulla itävaltalaiselle Bank Austrialle ja ranskalaiselle Credit Lyonnaisille myönnettiin lupa perustaa tytäryhtiö Venäjälle. Marraskuussa venäläiset pankit turhaan vetosivat korkeimpaan neuvostoon, jotta se lykkäisi vuodella päätöstä sallia ulkomaisten pankkien toiminta.

---

²⁵ Izvestija 30.11.1992

²⁶ Tähän lukuun ei sisälly IVY-maiden kanssa käyty kauppa.

²⁷ Delavoi Mir 15.1.1993

²⁸ Helsingin Sanomat 13.1.1993

²⁹ Kommersant 19.10.1992

Ulkomaisten pankkien toimintaa kuitenkin vain rajoitetaan, millä pyritään parantamaan venäläisten pankkien asemaa.³⁰

Neuvottelut Neuvostoliiton ulkomaisen velan hoitamisesta

Entisen Neuvostoliiton ulkomaisen velan hoitaminen on ollut eri yhteyksissä esillä koko syksyn ajan. Maailmanpankin joulukuisen vuosiraportin mukaan velan suuruus on 75.4 miljardia dollaria. Marraskuun lopulla **Venäjä ja Ukraina** allekirjoittivat sopimuksen neuvostovelan hoidosta. Aiemmin muut entiset neuvostotasavallat ovat sopineet Venäjän kanssa käytännöstä, jonka mukaan neuvostotasavaltojen saatavat ja velat kumoavat toisensa ja Venäjä neuvottelee yksin länsimaiden kanssa. Ukrainan mielestä sen osa entisen Neuvostoliiton saatavista on suurempi kuin osuus veloista. Marraskuussa tehdyn sopimuksen mukaan Venäjä neuvottelee myös Ukrainan puolesta. Ukrainan osuus neuvostovelasta siirtyisi näin Venäjän hoidettavaksi ja velkataakan vastineena olisi Ukrainan osuus Neuvostoliiton omaisuudesta. Kuitenkin vuoden 1993 alussa Venäjän ja Ukrainan välillä oli edelleen epäselvyyttä velan hoidosta. Länsimaat ovat jatkuvasti korostaneet, että ne mieluiten neuvottelevat keskitetysti Venäjän kanssa. Ukraina ja Venäjä eivät ole sopineet Neuvostoliiton saatavien jakamisesta.³¹

Venäjä neuvotteli joulukuussa velkojamaiden ns. **Pariisin klubin** kanssa velan uudelleenjärjestelystä ja takaisinmaksusta. Neuvottelut ovat kesken ja jatkuvat vuoden 1993 alusta. Läntinen osapuoli on kiirehtinyt Venäjää sopimaan neuvostovelasta. Sen mukaan vanhojen velkojen takaisinmaksusta on sovittava ennen uusien luottojen myöntämistä. **Neuvottelut talousohjelmasta Kansainvälisen valuuttarahaston kanssa keskeytyivät** syksyllä Venäjän sekavan poliittisen tilanteen vuoksi. Venäjä on nostanut ensimmäisen IMF:n myöntämän luotto-osuuden, jonka suuruus on 1 miljardi dollaria. **Maailmanpankki** myönsi Venäjälle ensimmäisen lainansa marraskuussa. Luoton suuruus 600 miljoonaa dollaria ja se on tarkoitettu keskeisten alojen laitehankintojen tuonnin rahoittamiseen.³²

IVYn tulevaisuus epävarmaa

Itsenäisten valtioiden yhteisön tulevaisuus vaikuttaa yhä epävarmemmalta. IVY on lähinnä kunnostautunut sopimusten allekirjoittamisessa, mutta siltä puuttuvat päätöksiä toimeenpanevat elimet. Yhteisön maiden näkemykset IVYn tehtävistä ovat voimakkaasti eronneet toisistaan. Venäjä on halunnut pysyvän, kiinteän yhteisön ja Ukraina on nähnyt IVYn sivistyneenä tapana erota Neuvostoliitosta ja pitää jäsenyyttänsä vain tilapäisenä. IVY-maat voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään: maat jotka ovat allekirjoittaneet sopimuksen unionin perustamisesta

---

³⁰ Izvestija 26.11.1992

³¹ Rossiiskaja Gazeta 25.11.1992

³² Izvestija 17.11.1992

1991 ja ne jotka eivät ole sitä allekirjoittaneet. Azerbaidžanin parlamentti äänesti 7.10.1992 yksimielisesti IVYn perustamislausemaa vastaan, ja pysyttelee näin Georgian tavoin IVYn ulkopuolella. Myöskään Moldova ei ole allekirjoittanut perustamislausemaa.³³

IVY-maiden johtajat kokoontuivat viimeisellä vuosineljänneksellä vain kerran. **Lokakuussa Kirgistanin pääkaupungissa Bishkekissä** pidetyssä huippukokouksessa Itsenäisten valtioiden yhteisö jakaantui yhä selvemmin kahteen eri vyöhykkeeseen. Armenia, Kazakstan, Kirgisia, Moldova, Tadžikistan, Uzbekistan, Valko-Venäjä ja Venäjä sopivat **ruplavyöhykkeen yhteisestä rahajärjestelmästä** sekä **koordinoidusta raha-, luotto ja valuuttapolitiikasta**. Näin Neuvostoliiton 15 tasavallasta enää kahdeksan valtiota muodostaa ruplavyöhykkeen. Sopimuksen mukaan rupla on ainoa laillinen maksuväline maiden keskinäisissä maksuissa. Venäjän keskuspankki vastaa käteisrahan liikkeellelaskusta ja määrittelee sopimusmaissa käytettävän ruplan kurssin. Sopimus ei kuitenkaan kiellä omien valuuttojen käyttöönottoa. Sopimuksessa korostetaan yhteisen valuuttapankin perustamisen tärkeyttä, joskaan perustamisajankohtaa ei määritely. Pankin keskeinen tehtävä olisi valtioiden välisten maksujen koordinointi. Bishkekin sopimus on nähty ensimmäisenä askeleena yhteisesti koordinoitun talouspolitiikan suuntaan.³⁴

Ruplavyöhykkeen ulkopuolelle jäivät Ukraina ja Turkmenistan. Myöhemmin marraskuussa Ukrainan presidentti Leonid **Kravtshuk** ilmoitti Ukrainan luopuvan kokonaan ruplan käytöstä 7. marraskuuta 1992 alkaen ja maan ainoa laillinen maksuväline on siitä lähtien keskuspankin painama ostokuponki. Kupongit otettiin käyttöön jo aiemmin ja ne korvaavat ruplan siirtymävaiheen ajan, mutta toistaiseksi rupla on kuitenkin säilynyt laskennallisena valuuttana.³⁵ Vaikka muutkin IVY-maat ovat valmistelleet oman valuutan käyttöönottoa, on Ukraina ainoa, jossa rupla on korvattu.

Itsenäisten valtioiden yhteisön maat ovat erittäin riippuvaisia Venäjältä tuotavasta halvasta energiasta. Vuonna 1992 Venäjän öljyn vienti IVY-maihin laski huomattavasti ja laskun ennustetaan jatkuvan, koska myös Venäjän öljyntuotannon laskun arvellaan jatkuvan. Venäjälle IVY-maiden kanssa käytävä kauppa on epäedullista, sillä vientihinnat ovat maailmanmarkkinahintoja alhaisempia. Venäjällä onkin keskusteltu kaupan ehtojen muuttamisesta ja siirtymisestä maailmanmarkkinahintoihin. Muut IVY-maat ovat lisäksi pyrkineet hyötymään Venäjän halvoista energiahinnoista jälleenviemällä esim. öljyä toisiin maihin. Venäjän IVY-maiden kanssa käymä kauppa on Venäjälle ylijäämäistä ja muut valtiot eivät ole pystyneet täyttämään sovittuja vientimääriä.³⁶

---

³³ RFE/RL Research Report 1/93

³⁴ Ekonomitsheskaja Gazeta 43/92

³⁵ Helsingin Sanomat 13.11.1992

³⁶ RFE/RL Research Report 1/93